

KERUEN

M.O. ÁÝEZOV
ATYNDAGÝ ÁDEBIET
JÁNE ÓNER
INSTITYTYNYŇ

HABARSHYSY

M.O. AUEZOV INSTITUTE
OF LITERATURE AND ART

HERALD

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ
И ИСКУССТВА ИМЕНИ
М.О.АУЭЗОВА

ВЕСТНИК

№2, 75-ТОМ

2022

ISSN 2078-8134

**М.О.ӘУЕЗОВ АТЫНДАҒЫ
ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ ӨНЕР ИНСТИТУТЫ**

КЕРУЕН

ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

2005 жылы құрылған

**№2, 75-том
2022**

ISSN 2078-8134

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ И ИСКУССТВА
ИМ. М.О.АУЭЗОВА

КЕРУЕН

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

основан в 2005 году

№2, том 75
2022

ISSN 2078-8134

**M.O.AUEZOV INSTITUTE OF
LITERATURE AND ART**

KERUEN

SCIENTIFIC JOURNAL

founded in 2005

№2, 75 vol
2022

Ғылыми журнал

Ғылыми журнал 2005
жылдан бері шығады.

Құрылтайшысы және
баспагері:

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет
және өнер институты

Редакция мен баспагер
мекен жайы:

Заңды мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Шевченко к-сі, 28,
050010,

Нақты мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Құрманғазы к-сі, 29,
2-қабат, 050010,

Тел.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.

Электрондық пошта:
keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Жылына 4 рет жарық көреді.

Журнал 2005 жылғы
24 наурызда Қазақстан
Республикасының Мәдениет,
ақпарат және спорт
министрлігі, Ақпарат және
мұрағат комитетінде тіркелген.
Тіркеу куәлігі: 2005 жылғы 24
наурыздағы №5844-Ж.

«КЕРУЕН»

№2, 75-том, 2022

Бас редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Ісләмжанұлы,
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА
корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институтының бас директоры
(Алматы, Қазақстан)

Бас редактордың орынбасарлары:

Ғылыми редактор:

ҚАЛИЕВА Альмира Қайыртайқызы, фило-
логия ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов
атындағы Әдебиет және өнер институты бас
директорының ғылым жөніндегі орынбасары
(Алматы, Қазақстан)

Жауапты редактор:

СҰЛТАН Ертай, PhD, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институты бас директорының
орынбасары (Алматы, Қазақстан)

Научный журнал

Журнал издается с 2005
года.

Учредитель и издатель:

Институт литературы и
искусства
им. М.О. Ауэзова.

Адрес редакции и издателя:

Юридический адрес:
Казахстан, г. Алматы, ул.
Шевченко 28, 050010,
Фактический адрес: Казахстан,
г. Алматы, ул. Курмангазы 29,
2 этаж. 050010,
Тел.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.
Email: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Выходит 4 раза в год

**Журнал зарегистрирован
24 марта 2005 года в
Комитете информации
и архивов Министерства
культуры, информации и
спорта**

Республики Казахстан.

**Свидетельство о регистрации:
24 марта 2005 г. №5844-Ж.**

«КЕРУЕН»

№2, том 75, 2022

Главный редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович,
доктор филологических наук, член-корреспон-
дент НАН РК, генеральный директор Института
литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы,
Казахстан)

Заместители главного редактора:

Научный редактор:

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат
филологических наук, заместитель по науке
генерального директора Института литературы
и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Ответственный редактор:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генераль-
ного директора Института литературы и
искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Scientific journal

The journal has been
published
since 2005

Constitutor and publisher:

M.O. Auezov Institute of
Literature and Art

**Address of the editorial and
publishing office:**

28, Shevchenko str., Almaty,
050010, Kazakhstan

Tel.: +7 (727) 272-74-11,

+7 (727) 300-32-45.

E-mail: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Published 4 times a year

**The journal was registered
on March 24, 2005 in the
Committee of Information and
Archives of the Ministry of
Culture, Information and Sports
of the Republic of Kazakhstan.
Registration certificate: March
24, 2005 No. 5844-Zh.**

«KERUEN»

№2, 75 vol, 2022

Editor-in-Chief:

MATYZHANOV Kenzhekhan Islamzhanovich,
Doctor of Philology, Corresponding Member of
the National Academy of Sciences of the Republic
of Kazakhstan, Director General of the Institute of
Literature and Art named after MO Auezov (Almaty,
Kazakhstan)

Deputy Editors-in-Chiefs:

Scientific editor:

KALIEVA Almira Kairtayevna, Candidate of
Philological Sciences, Deputy Director General for
Science of the M.O. Auezov Institute of Literature and
Art (Almaty, Kazakhstan)

Editor-in-Chief:

SULTAN Yertay, PhD, Deputy Director General
of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art
(Almaty, Kazakhstan)

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:

БАС РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Исламжанұлы, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас директоры (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

СҰЛТАН Ермай, PhD, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫНЫҢ МҮШЕЛЕРІ:

ОМАРОВ Бауыржан Жұмаханұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Қазақстан Республикасы Президентінің кеңесшісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Мүслімқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Ахмет Байұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Өмірбекқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ филология факультетінің деканы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серік Нығметоллаұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorlookup>

ТЕМІРБОЛАТ Алуа Берікбайқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НҰРҒАЛИ Қадша Рүстембековна, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің орыс филологиясы кафедрасы меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гүлжахан Жұмабердіқызы, филология ғылымдарының докторы, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

ҚАЛИЕВА Алмира Қайыртайқызы, филология ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының ғылым жөніндегі орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorlookup>

ҚЫДЫР Тәрілі Еділбайұы, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШӘРІПОВА Диляра Сафарғалиқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Ақлима Қайырденқызы, өнертану кандидаты, доцент, Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

ҚАЗТУҒАНОВА Айнұр Жасанбергенқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТҰРМАҒАМБЕТОВА Бақыт, өнертану кандидаты, Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің доценті (Атырау, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖҮНДІБАЕВА Арай Қанатияқызы, PhD, қауымдастырылған профессор, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық Білім Академиясының Қазақ тілі, Қазақ әдебиеті, Қазақстан тарихы зертханасының меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гүлназ Рахымқызы, PhD, қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының оқытушысы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС:
БАГНО Всеволод Евгеньевич, филология ғылымдарының докторы, профессор, Ресей Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі (Санкт-Петербург, Ресей)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДІРБАЙ Гүлнар Турабекқызы, тарих ғылымдарының докторы, Колумбия университетінің профессоры (Нью-Йорк, АҚШ)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

СНАМОРРО Antonio Chicharro, ғылым докторы, философия және қолжазба факультетінің профессоры (Гранада, Испания) H = 2

КРАСОВСКАЯ Аксиния, филология ғылымдарының докторы, профессор, Бухарест Университеті (Бухарест, Румыния) H = 1

НИКОЛАС Мари, филология ғылымдарының докторы, профессор, Лихай Университеті (Пенсильвания, АҚШ) H = 1

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович, доктор филологических наук, член-корреспондент НАН РК, генеральный директор Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)
Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ОМАРОВ Бауыржан Жумаханович, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, советник Президента Республики Казахстан (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Муслимовна, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, главный научный сотрудник Института языкознания имени Ахмета Байтурсынова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Омурбековна, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК, декан филологического факультета КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серик Ныгметоллаевич, доктор филологических наук, профессор кафедры казахской литературы Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorlookup>

ТЕМИРБОЛАТ Алуа Берикбаевна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой казахской литературы и теории литературы КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НУРГАЛИ Кадиша Рустембековна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой русской филологии Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гульжанхан Жумабердыевна, доктор филологических наук, доцент, главный научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат филологических наук, заместитель по науке генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorlookup>

КЫДЫР Торали Едилбай, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШАРИПОВА Дилара Сафаргалиевна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Акlima Каурденовна, кандидат искусствоведения, доцент Казахской национальной консерватории имени Курмангазы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

КАЗТУГАНОВА Айнур Жасанбергеневна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТУРМАГАМБЕТОВА Бахыт Жолдыбаевна, кандидат искусствоведения, музыковед, доцент кафедры музыки и искусства Атырау Университет им. Х.Досмухамедова (Атырау, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖУНДИБАЕВА Арай Канатиевна, PhD, ассоциированный профессор, заведующий лабораторией казахского языка, казахской литературы, истории Казахстана Национальной академии образования имени И. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гульназ Рахимовна, PhD, преподаватель кафедры казахской литературы и теории литературы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

МЕЖДУНАРОДНЫЙ РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

БАГНО Всеволод Евгеньевич, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент Российской академии наук (Санкт-Петербург, Россия)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДИРБАЙ Гульнар Турабековна, доктор исторических наук, профессор Колумбийского университета (Нью-Йорк, США)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

SHAMORRO Antonio Chicharro, доктор наук, профессор Гранадского университета, заведующий факультета философии и рукописи (Гранада, Испания) N = 2

КРАСОВСКАЯ Аксинья, доктор филологических наук, профессор, Бухарестский университет (Бухарест, Румыния) N = 1

НИКОЛАС Мари, доктор филологических наук, профессор, Университет Лихай (Пенсильвания, США) N = 1

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF:

MATYZZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich, Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General director of the M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

SULTAN Yertay, Ph.D., Vice-general director of M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

OMAROV Bauyrzhan Zhumakhanovich, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, President's advisor of the Republic of Kazakhstan (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

BAZARBAYEVA Zeynep Muslimovna, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Chief Researcher of the Akhmet Baitursynov Institute of Linguistics (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ZHOLDASBEKOVA Bayan Omirbekovna, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Dean of the Philological Faculty of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

NEGIMOV Serik Nygmetollayevich, Doctor of Philology, Professor of the Department of Kazakh Literature of L.Gumilev Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=searchauthorlookup>

TEMIRBOLAT Alua Berikbayevna, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Kazakh Literature and Literary Theory of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

NURGALI Kadisha Rustembekovna, Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of Russian Philology L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ORDA Gulzhakhan Zhumaberdyevna, Doctor of Philology, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

KALIYEVA Almira Kairtayevna, Candidate of Philological Sciences, Deputy Director General for Science of the M.O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ANANYEVA Svetlana Viktorovna, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=searchauthorlookup>

KYDYR Torali Edilbay, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

SHARIPOVA Dilyara Safargaliyeva, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher at the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

OMAROVA Aklima Kairdenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Kurmangazy Kazakh National Conservatory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

KAZTUGANOVA Ainur Zhasanbergenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

TURMAGAMBETOVA Bakhyt Zholdybayevna, Candidate of Art History, Senior lecturer at the Department of Music and Art of H.Dosmukhamedov Atyrau University (Atyrau, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ZHUNDIBAYEVA Arai Kanapiyevna, PhD, Associate Professor, Head of the Laboratory of the Kazakh language, Kazakh Literature, History of Kazakhstan of the I. Altynsarin National Academy of Education (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

DAUTOVA Gulnaz Rakhimovna, PhD, Lecturer, Department of Kazakh Literature and Literary Theory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

INTERNATIONAL EDITORIAL COUNCIL:

BAGNO Vsevolod, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the Russian Academy of Sciences (Saint Petersburg, Russia)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

KENDIRBAY Gulnar Turabekovna, Doctor of Historical Sciences, Professor of Columbia University (New York, USA)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

CHAMORRO Antonio Chicharro, Doctor of Sciences, Professor of Granada University, Head of the Faculty of Philosophy and Manuscript (Granada, Spain)
H = 2

KRASOVSKAYA Aksinia, Doctor of Philology, Professor, Bucharest University (Bucharest, Romania)
H = 1

NIKOLAS Mary, Doctor of Philology, Professor, Lehigh University (Pennsylvania, USA)
H = 1

МАЗМҰНЫ

Бас редактордың алғы сөзі.....14

Әдебиеттану

Әзібаева Б.У. «Қазақтың киіз үйі» заттық коды: генезисі мен семантикасы.....	17
Керим Ш., Жеменей И. Әбу Насыр Мұбашшир ат-Таразидің «Йадгар Зандан на айней жаһан» («Түрме естелігі немесе әлем айнасы») атты мәснәуі.....	33
Орда Г.Ж. Қазіргі қазақ балалар поэзиясындағы дәстүр ұласуы.....	48
Хамраев Ә.Т., Шагимолдина М.О. Тәуелсіздік дәуіріндегі қазақ әдебиеті әзірбайжан тілінде.....	64
Кенбаева А.З., Пангереев А.Ш., Мамбетова Г.Ж. Қарақалпақтың «Ер Зийуар» эпосындағы топонимдерді зерттеу.....	72
Медеубек С. Ұлттық ойындардың әлеуметтік-психологиялық астары.....	82
Ханкей Е. «Абай жолы» роман-эпопеясының «Қайтқанда» тарауының текстологиясы (қолжазба мен жарияланымдары бойынша).....	93
Абилхамитқызы Р., Бегалиева Л.Б. Түркі әлеміндегі періштенің көркем бейнесі: кеше және бүгін.....	104
Қоштаева Г.Қ., Челик Я. Сиди Ахмедтің «Ташұкнама» дастаны түркі тілінде жазылған жәдігер.....	117
Ахметова А.М., Ахметова Г.М. Әлихан Жақсылық шығармашылығындағы адам мен әлем интерпретациясы.....	129
Кенжебекова Г.Ж., Сманов Б.Ө., Сөйлемез О. М. Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясындағы Абайдың діни бейнесі.....	143
Искакова Г.Ж., Рыспаева Д.С., Ахметова Г.С. Фольклор мәтіндерін аударудағы теориялық және практикалық мәселелер.....	151
Болатова Г.Ж., Мұхаметқали А.А. Философиялық прозадағы интермәтіннің экспрессивтік қызметі (Б.Момышұлы «След птицы в небе» романының негізінде).....	166
Татиев Е.Е., Саркулова М.Ұ., Мухамедиева А.Б., Татиева М.Е. Қазақтың «Ұмай» мифтік әңгімесіне психоталдау.....	176
Салтақова Ж.Т., Қоспазарова Ә.К. Қазақ эпостарының шежірелік сипаты.....	184
Мұрсалимова Н.М., Сманова Е.А. Жетісу ақындар айтысының жиналу тарихы (қолжазбалар негізінде).....	193
Оралбек А. Халық ақыны Әбдіғали Сариевтің әдеби мұрасы.....	201
Мұрсал А. Ахметолла Қалиұлының «Арда алтай» романындағы психологизм.....	209
Жолдыбай О. Ойын-сауық ойындары: эволюция және заманауи көрініс.....	220
Абилдаева Қ.Н., Абишева Н.М., Тәжібаева Ш.А. Эрнест Хемингуэйдің «Шал мен теңіз» повесін оқыту.....	231

Мәдениеттану

Жангүжинова М.Е., Ербол А.Е., Құмарғалиева Н.Р. Сахналық костюм-креативті индустрия жағдайында сценографияның тәрбиелік құралы ретінде.....	241
Жумасеитова Г.Т., Мосиенко Д.М., Поваляшко Г.Н., Саитова Г.Ю. Қазақстандық балет өзін-өзі ұлттық анықтау ізденісінің ретроспективасында.....	259
Бекмағамбетова Ж.А., Бегалинова Г.А. Шығармашылық индустрия жағдайындағы Қазақстанның қазіргі кезеңіндегі музыкалық өнер.....	272
Қамзабекұлы О., Ахманов С.М., Рахымжанов Е.Т. Актердің қалыптасу жолындағы сахна тілінің маңызы.....	283
Әбікенов Ж.О., Енсеева В.Т. Пандемия жағдайының азаматтардың мәдениетіне әсері.....	294
Құрманбай Ұ.П., Ескендіров Н.Р. Қазақ театрындағы бүгінгі басқару үлгісі.....	308

СОДЕРЖАНИЕ

Обращение главного редактора.....15

ЛИТЕРАТУРАВЕДЕНИЕ

<i>Азибаева Б.У.</i> Предметный код культуры «Казахская юрта»: генезис и семантика.....	17
<i>Керим Ш., Жеменей И.</i> Маснави ученого-богослова Абу Насир Мубашшира ат-Тарази «Ядгар Зандан иа айней джахан» (Память о тюрьме или зеркало мира).....	33
<i>Орда Г.Ж.</i> Продолжение традиций в современной казахской детской поэзии.....	48
<i>Хамраев А.Т., Шагимолдина М.О.</i> Казахская литература эпохи независимости на азербайджанском языке.....	64
<i>Кенбаева А.З. Пангереев А.Ш. Мамбетова Г.Ж.</i> Изучение топонимов в каракалпакском героическом эпосе «Ер Зийуар».....	72
<i>Медеубек С.М.</i> Социально-психологические основы национальных игр.....	82
<i>Ханкей Е.</i> Текстология главы «Возвращение» романа-эпоса «Абай жолы» (по рукописи и публикациям).....	93
<i>Абилхамитқызы Р., Безалиева Л.Б.</i> Художественный образ ангела в тюркском мире: вчера и сегодня...104	
<i>Коштаева Г., Челик Я.</i> Эпос Сиди Ахмеда "Ташукнама", написанный на тюркском языке.....	117
<i>Ахметова А.М., Ахметова Г.М.</i> Интерпретация человека и мира в творчестве Алихана Жаксылыка..	129
<i>Кенжебекова Г.Ж., Сманов Б.У., Соилемез О.</i> Религиозный образ Абая в романе-эпопее М. Ауэзова "Путь Абая".....	143
<i>Искакова Г.Ж., Рыспаева Д.С., Ахметова Г.С.</i> Теоретические и практические проблемы перевода фольклорных текстов.....	151
<i>Болатова Г.Ж., Мұхаметқали А.А.</i> Экспрессивная функция интертекста в философской прозе (по роману «След птицы в небе» Б. Момышулы).....	166
<i>Татиев Е.Е., Саркулова М.У., Мухамедиева А.Б., Татиева М.Е.</i> Психологический анализ казахского мифического рассказа «Умай».....	176
<i>Салтакова Ж.Т., Коспагарова А.К.</i> Генеологический характер казахского эпоса.....	184
<i>Мурсалимова Н.М., Сманова Е.А.</i> История сбора айтыс состязании акынов Жетысу (на основе материалов рукописей).....	193
<i>Оралбек А.</i> Литературное наследие народного поэта Абдигали Сариева.....	201
<i>Мурсал А., Танжарикова А.В.</i> Психологизм в романе Ахметолла Калнулы «Арда Алтай».....	209
<i>Жолдыбаев О.М.</i> Развлекательные игры: эволюция и современный взгляд.....	220
<i>Абилдаева К.Н., Абишева Н.М., Тажибаева Ш.А.</i> Изучение повести Эрнеста Хемингуэя «Старик и море».....	231

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

<i>Жангужина М.Е., Ербол А.Е., Кумарғалиева Н.Р.</i> Сценический костюм – как воспитательный инструмент сценографии в условиях креативной индустрии.....	241
<i>Жумасейтова Г.Т., Мосиенко Д.М., Поваляшко Г.Н., Саитова Г.Ю.</i> Казахстанский балет в ретроспективе поиска национальной самоидентификации.....	259
<i>Бекмагамбетова Ж.А., Бегалинова Г.А.</i> Музыкальное искусство на современном этапе Казахстана в условиях креативной индустрии.....	272
<i>Камзабекович О., Ахманов С.М., Рахымжанов Е.Т.</i> Значимость сценической речи в становлении актера.....	283
<i>Абикенов Ж.О., Енсеева В.Т.</i> Влияние пандемической ситуации на культуру граждан.....	294
<i>Курманбай У.П., Ескендиоров Н.Р.</i> Нынешняя модель управления в казахском театре.....	308

CONTENT

Editor-in-chief's address.....16

LITERARY STUDIES

<i>Azibayeva B.Y.</i> The subject code of the "Azakh yurt" culture: genesis and semantics.....	17
<i>Kerim Sh., Zhemenev I.</i> Masnavi of scholar-theologian Abu Nasir Mubashir at-Tarazi "Yadgar Zandan ia Aynei Jahan" (Memory of the Prison or the Mirror of the World).....	33
<i>Orda G.Zh.</i> Continuation of traditions in modern Kazakh children's poetry.....	48
<i>Khamraev A.T., Shagimoldina M.O.</i> Kazakh literature of the independence era in the azerbaijani language.....	64
<i>Kenbayeva A.Z., Pangereyev A.Sh., Mambetova G.Zh.</i> The study of place names in the karakalpak heroic epos "Yer ziyuar".....	72
<i>Medeubek S.M.</i> Socio-psychological background of national games.....	82
<i>Khankey Y.</i> Textology of the chapter "Return" of the epic novel "Abai Joli" (according to my manuscript and publication).....	93
<i>Abilkhamitkyzy R., Begaliev L.B.</i> The artistic image of an angel in the Turkic world: yesterday and today....	104
<i>Koshtayeva G., Çelik Y.</i> Sidi ahmed's epic "tashuknama" written in turkic language.....	117
<i>Akhmetova A.M., Akhmetova G.M.</i> Interpretation of Man and the World in the Creativity of Alikhan Zhaksylyk.....	129
<i>Kenzhebekova G.Zh., Smanov B.O., Soylemez O.</i> The religious image of Abai in the epic novel by M. Auezov "The way of Abai".....	143
<i>Iskakova G.Zh., Ryspaeva D.S., Akhmetova G.S.</i> Theoretical and practical problems of translation of folk texts.....	151
<i>Bolatova G.Zh., Mukhametkali A.A.</i> Expressive function of intertextuality in the philosophical prose (based on the novel «Sled ptici v nebe» by B.Momyshuly).....	166
<i>Tatiev E.E., Sarkulova M.U., Kenispaev Zh.K., Mukhamedieva A.B., Tatieva M.E.</i> Psychoanalysis of the kazakh mythical story «Umai».....	176
<i>Saltakova Zh.T., Kospagarova A.K.</i> Geneological character of the kazakh epos.....	184
<i>Mursalimova N.M., Smanova E.A.</i> History of the aitys collection by Zhetysu akyns (based on the manuscript).....	193
<i>Oralbek A.</i> The literary heritage of the folk poet Abdigali Sariyev.....	201
<i>Mursal A., Tanzharykhova A.B.</i> Psychologism in Akhmetoll Kaliula's novel "Arda Altai".....	209
<i>Zholdybaev O.M.</i> Entertainment games: evolution and modern look.....	220
<i>Abildayeva K., Abisheva N., Tazhibaeva Sh.</i> Study of Ernest Hemingway's novel "The Old Man and the Sea".....	231

CULTURAL STUDIES

<i>Zhanguzhinova M.Ye., Yerbol A.Ye., Kumargaliev N.R.</i> Stage costume - as an educational tool of scenography in the conditions of the creative industry.....	241
<i>Zhumaseitova G.T., Mosienko D.M., Povalyashko G.N., Saitova G.Y.</i> Kazakh ballet in the retrospective of the search for national identity.....	259
<i>Bekmagambetova Zh.A., Begalinova G.A.</i> Musical art at the present stage of Kazakhstan the conditions of the creative industry.....	272
<i>Khamzabekuly O., Akhmanov S.M., Rakhymzhanov E.T.</i> The role of stage language in the development of an actor.....	283
<i>Abikenov Zh.O., Yenseyeva V.T.</i> The impact of the pandemic on the culture of citizens.....	294
<i>Kurmanbay U.P., Eskendirov N.R.</i> The current management model in the kazakh theater.....	308

МРНТИ 17.81.31
УДК 821.512.122; 82-3.

<https://doi.org/10.53871/2078-8134.2022.2-07>

Ханкей Е.

*М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты,
Алматы қ., Қазақстан.*

E-mail: yermek.khankey@mail.ru

ORCID: 0000-0002-8879-8461

«АБАЙ ЖОЛЫ» РОМАН-ЭПОПЕЯСЫНЫҢ «ҚАЙТҚАНДА» ТАРАУЫНЫҢ ТЕКСТОЛОГИЯСЫ (қолжазба мен жарияланымдары бойынша)

Аңдатпа. Қазіргі қазақ әдебиетінде М.Әуезов шығармашылығына жан-жақты зерттеулер жасалған. Әдебиеттану ғылымы жазушы мұрасын түрлі бағытта әлі де зерттеп жатыр. Оның әдеби мұрасына текстологиялық салыстырулар кешенді жүргізілген. Атап айтсақ, М.Әуезов шығармаларының елу томдық толық жинағында бұл мәселеге айрықша тоқталған. Текстологиялық салыстырулар кең қамтылып, кешенді түрде жүргізілген. Алайда, әуезовтану саласында әлі де бұл бағытта салыстырулар жүргізуді қажет ететін еңбектер бар. Соның бірі – «Абай жолы» роман-эпопеясының текстологиясы. Бұл көлемді романның бірінші, екінші кітабының қолжазбасы сақталған. Осы түпнұсқа мен «Абай жолының» кейінгі негізгі басылымдарына жан-жақты салыстыру жұмысын жүргізу – бүгінгі уақыттағы өзекті мәселелердің бірі. Осы ғылыми мәселеге орай бұл мақалада қолжазба мен «Абай» романның әр жылдарда жарияланған сегіз түрлі басылымына өзара текстологиялық салыстырулар жүргізілді. Романда кездескен ықшамдалған, өңделген, қысқартылған мәтіндер автордың 1942, 1955 алты томдық, он екі томдық, жиырма томдық және де «Жазушы» мен «Жеті жарғы» баспалары әр жылы шығарған өзара кітаптарымен салыстырылады. Бұл текстологиялық зерттеу мақалада елу томдық толық жинақтың 22-томы «Қайтқанда» тарауындағы жекелеген сөздер мен сөз тіркестері 1939-1941 жылғы қолжазбадағы нұсқасымен салыстырулар жасалады. Жазушы бұл шығармасына қандай жөндеулер жүргізгені анықталады. Олар нақты мәтіндік мысалдармен көрсетіледі.

Кілт сөздер: қолжазба, түпнұсқа, роман, мәтін, текстология, теория, әдебиеттану.

Кіріспе. Текстологиялық салыстырулардың ғылыми принциптері жазылған, алайда нақты үлгі болатын еңбектер көп емес және күн тәртібіндегі мәселе екені айтылып жүр (Әдебиеттану. Терминдер сөздігі, 1998:322). Осы саланың маманы: «Текстолога, занимающегося русской литературой нового времени, в подавляющем большинстве случаев интересуют в первую очередь рукописи самого автора и только прижизненные издания его сочинений; все остальные рукописи и издания изучаемого им произведения будут его интересовать постольку, поскольку он у отражают этот первопечатный авторский текст или один из его вариантов и поскольку в них можно угадать «авторский волю» (Лихачев, 1983: 44-45) дейді. Мұндағы «автор еркіндігі» мәселесі автордың бастапқы шығармашылық кезеңіндегі жеке шабытын көрсетеді және оның тарихи жолы қазіргі оқырманға жан-жақты мағұлұматтар береді.

Материалдар мен әдістер. М.О.Әуезовтің «Абай жолы» романының бірінші кітабы 1942 жылы «Қазақтың Біріккен Мемлекеттік Баспасынан» «Абай» (Тархи роман) деген атпен 397 бет көлемінде жарыққа шыққан. Бұл кітап жазушының тікелей өзі қатысып, басы-қасында болған басылымы әрі қолжазбамен сәйкес келетін тұстары

бар. Бірақ, түбегейлі қолжазбамен бірдей емес. Сонымен қатар, 1942 жылғы (бірінші том) бұл кітап екінші басылымында (1955) қысқартуларға ұшырайды. Мұны осы мақалада текстологиялық салыстырулар бойынша мәтіндік мысалдармен көрсетеміз.

Екінші – 1955 жылы Мұхтар Әуезовтің таңдамалы шығармаларының алты томдығы «Қазақтың Мемлекеттік көркем әдебиет баспасынан» шықты. Мұның бірінші томы «Абай» (Бірінші кітап) деген атпен 397 бет көлемінде жарияланды. «Тарихи роман» (Мұхтар Әуезов. Т.1., 1955) деген атауы жоқ. Осы алты томдық та жазушының өзі қатысып, қолынан өткен басылымы деп есептеуге болады. Мұндағы өзгертулер, қысқартулар, стильдік жөндеулер мен қосымшалардың, т.б. барлығы да автордың араласуымен болған. Және, де бұл екі басылымда редакциялық алқа, аннотация, түсініктер жоқ. Романның мәтіні ғана берілген.

Үшінші – 1968 жылы «Жазушы» баспасы шығарған Мұхтар Әуезов шығармаларының он екі томдығының төртінші томына «Абай жолы» деген атпен енді. «Абай жолы» (Бірінші кітап). Мәтін – 385 бет. Редакциялық алқа бес адам. Ғылыми түсініктерді жазып, томды баспаға әзірлегендер: М.Бөжеев., Б.Сахариев. Түсініктері – 10 бет. Аннотация жоқ.

Төртінші – 1979 жылы «Жазушы» баспасы шығарған Мұхтар Әуезовтің жиырма томдық шығармаларының үшінші томына «Абай» роман-эпопея» (Әуезов, Т.3., 1979) деп берілген. «Абай» (Бірінші кітап). Мәтін – 408 бет. Редакциялық алқа сегіз адам. Ғылыми түсініктерді жазып, томды баспаға әзірлегендер: М.Бөжеев., Б.Сахариев. Түсініктері – 11 бет. Аннотация жоқ. Бұл екі басылымды «Қазақ ССР Ғылым Академиясы М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты» дайындаған.

Бесінші – Екі томдық. Әуезов Мұхтар. Абай жолы. Роман-эпопея. – Алматы: Жазушы, 1989. – Бірінші кітап. – 608 бет. Бір кітапқа екі томы топтастырылып берілген. Мұның бірінші бөлімі, яғни бірінші томының мәтіні – 284 бет. Түсініктерін жазып, кітапты баспаға әзірлеген – Әкімов Талатбек. Түсініктері –12 бет. Аннотация жоқ (Әуезов, 1989).

Алтыншы – Төрт томдық. Әуезов Мұхтар. Абай жолы: Роман-эпопея. – Алматы: «Жеті жарғы», 1997. 1-кітап: Абай. – 320 бет. Алғы сөзі – 7 бетке жуық. Мәтіні – 292 бет. Түсінігі – 10 бет.

Алғы сөзін және түсініктерін жазып, баспаға әзірлеген филология ғылымдарының кандидаты Талатбек Әкімов. Жауапты редакторы филология ғылымдарының кандидаты Тұрсын Жұртбаев.

«Ұлы суреткер Мұхтар Әуезовтің 100 жылдық мерейтойы қарсаңындағы бұл басылымы шығарманың о бастағы түпнұсқа мәтіні бойынша тұңғыш рет қалпына келтіріліп, өзгерту, қысқартуларсыз толық жарияланып отыр» (Әуезов Мұхтар. Т.1., 1997) деген аннотациясы бар.

1997 жылғы 1-ші кітаптың түсініктерінде қолжазбамен салыстырылғаны айтылады. Бірақ, біз көрсеткен (төменде) мәтіндер бұнда жоқ. Жалпы, бұл басылым да негізінен жазушының 1955-тен бастап, 1989 жылға дейінгі кітаптарымен сәйкес келеді. Елу томдық толық жинақпен де бірдей. Ішінара кездескен өзгешеліктерді текстологиялық салыстыру барысында көрсетеміз: қолжазба және 1942 жылғы басылыммен сәйкес тұстарын. (Онда да бір-екі мысал ғана кездесті.) Ал түсініктері

бәрінде бірдей деуге болады. Тек 1997-дегі түсініктерде 1989-ға қосылған тұстар тараулар бойынша жеке-жеке берілген. Мысалы, «Қайтқанда» деп жеке. Бұның себебі 1989 жылғы «Жазушы» баспасы шығарған басылымға 1997 жылғы төрт томдықта қандай толықтырулар енгізілгенін шағын мысалдармен көрсеткен. Жалпы, түсінік дегеніміз – текстологиялық жұмысқа жатады. Бірақ, мұндағы аздаған мысалдар үлкен ауқымдағы салыстыруларды бере алмаған. Негізінен әуезовтанушы-ғалым Т.Әкімовтің осы бағыттағы істеген еңбектерін басшылыққа аламыз. Бір өкініштісі, ғалымның жүргізген кешенді текстологиялық жұмысының дерегі қолымызда жоқ. Ғалым бұл бағытта түбегейлі салыстырулар жүргізген сияқты, бірақ баспа бетінде жарық көрмеген. Қолжазбасы бар ма, сақталған ба, бұны анықтау, ғылыми этикаға сай сілтеме жасау мүмкін болмады.

Жетінші – М.Әуазов шығармаларының елу томдық толық жинағының 22-томына «Абай жолы» роман-эпопеясының бірінші кітабы енген. 2005 жылы «Жібек жолы» баспа үйі шығарған бірінші томның мәтіні – 396 бет. Ғылыми түсініктемесін жазған – Т.Әкім. Көлемі – 23 бет.

Сегізінші – «Жазушы» баспасынан 2007 жылы «Абай жолы» роман-эпопеясының бірінші кітабы шыққан. Көлемі – 365 бет. Түсінік жоқ. Кітаптың аннотациясында: «Роман-эпопея түпнұсқа бойынша түзетіліп, қалпына келтірілген басылымы бойынша жарияланып отыр» деген анықтама бар. Жалпы, «Жазушы» баспасы он екі томдықтан бастап (1968 жылдан), «Абай жолын» кезең-кезеңімен шығарып келе жатыр. Өткен жылы да жарық көрді. Біз барлығын түгел тізіп, текстологиялық салыстырулар жүргізбейміз. Негізгі дегендері жоғарыда көрсетілді. Мұндағы бір мәселе, текстологиялық жұмыстың принциптеріне сай, «Жазушы» баспасының: «түпнұсқа бойынша түзетіліп, қалпына келтірілген» (Әуезов М. Т.1., 2007:2) деген аңдатпасы тудыратын ғылыми сұрақ. Қайдан, қандай және кім? «Түпнұсқа бойынша» және «қалпына келтірілген басылым» деген сөздің дерегі қайда? Қолжазба ма, егер қолжазба болса, оның нөмірі, қалпына келтірілген сөздер немесе сөйлемдер, бүтін мәтіндер және оны жүргізген адамның нақты аты-жөні болуы. Бұл бағытта ешбір дерек жоқ. Рас, «Жазушы» баспасы «Абай жолын» жалпы оқырман үшін жарыққа шығарып отыр. Текстологиясын жасау, көрсету баспаның міндеті емес. Демек, жоғарыдағыдай аңдатпа беру де оларға шарт болмауға тиіс еді. Мұндағы мәселе – қолжазба бойынша («түпнұсқа бойынша» дейді) «түзетулер» жасалмағанын ескертеміз. Төменде қолжазба бойынша жүргізілген текстологиялық салыстырулар соны дәлелдейді. Ал «қалпына келтірілген басылымы бойынша жарияланып отыр» деген сөзді түсіну қиын. Ол қандай «қалпына келтірілген басылым?» Бір сөйлемде қайшы екі ұғым туындаған: «түпнұсқа бойынша» және «қалпына келтірілген басылымы бойынша» дейтін. Қайсысы? Қандай басылым? Нақты дерек жоқ.

Тоғызыншы – бұл түпнұсқа. М.Әуезовтің қолжазба мұрасы бойынша ғылыми сипаттамасы: ЛММА. Кпр-1, №1 папка. Мұхтар Әуезов. «Абай». Роман. Араб әрпінде жазылған автограф-қолжазба. Бірінші кітап. 1939-1941 жыл. 231 – бет. Күлгін сиямен араб әрпінде жазылған автограф. Сөйлемдер автордың өз қолмен сызылған. Кейбір беттерде көк сиямен қайта жазылған, қосылған жерлері кездеседі. Бірнеше парақта бұрын машинкада басылған басқа мәтіндер бар, қолжазба осының екінші

таза жағына жазылған. Автор кейбір қосымшаларын латын әрпінде де жазған. Жазу қағазы сарғыш. Түптелген. Сақталуы жақсы. Автордың беттеуінде, архивтің беттеуінде де 1-231 бет.

Нәтижелер. Мақалада келтірілген көлемді мәтіндік айырмашылықтар «Абай» романының негізгі текстологиясы болып табылады. Қолжазба мен әр жылдарда жарияланған басылымдар арасында қандай өзгешеліктер мен айырмашылықтар бар, өңдеу мен жөндеу жұмыстары қалай және қай бағытта әрі кімдердің тарапынан (автор және редакциялық алқа) жүргізілген дейтін сұрақтарға байланысты іргелі текстологиялық салыстыру жұмысы жасалу үстінде. Оқырман «Абай» романының біз көрсеткен текстологиясынан бұл тарихи романның жүріп өткен жолын ғана біліп қоймай, тарихи уақыт пен кеңістіктегі (саяси да) көркемдік құпиясын да бағамдауға тиіс. Нені қалдырды, нені алып тастады және негізгі мұрат қандай болды деген сұрақтарға осы текстологиялық салыстырулар толымды жауап беруге тиіс және осы міндеттер төменде келтірілеген жекелеген сөздердің де аясына кіреді деп білеміз. Бұл жұмыста жазушының барлық басылымдарын қамтып көрсету мүмкін емес. Ондай жауапкершілікті мәтіндік мысалдармен кестеге салып жүзеге асырамыз. Ал мына мақалада елу томдықтың 22-томындағы мәтінге жүгініп, романның қолжазбасы сонымен салыстырылып берілді. Жазушының көзі тірісінде жарыққа шыққан 1942 жылғы басылым қолжазбамен біршама сәйкес келетінін көрдік, ал 1955 жылғы алты томдықтан бастап редакциялық жұмыстар ерекше жүргізілген. Міне, осы қос басылымнан кейін шыққан «Абай жолы» роман-эпопеясының барлық жарияланымдары бір-бірінен соншалықты алыс кетпейді. Жалпы бірдей деуге толық негіз бар.

Талқылау. Біз текстологиялық салыстырулар жүргізетін «Абай жолы» роман-эпопеясы қолжазбада (түпнұсқа) «Оқудан қайтқанда» деген тараумен басталған. Бәріміз білетін бірінші сөйлем: «Үш күндік жолдың бүгінгі, соңғы күніне бала шәкірт барын салған» (ЛММА, №1-бума, 1939-1941:1) деп басталады. Ал *1942 жылғы, 6 томдық, 12 томдық, 20 томдық, 50 томдық, «Жазушы», «Жеті жарғыда»*: «Үш күндік жолдың бүгінгі, соңғы күніне бала шәкірт барын салды» деп берілген. Мұндағы «салған» – «салды» деген екі сөздің мағынасы екі түрлі. Бірі – бұрынғы өткен шақтың есімше жұрнағы арқылы жасалған айғақты формасы, екіншісі – жедел өткен шақ: оқиғаның болғанын, өткенін оқиғалық баяндау уақытынан алшақтатпайтын. Роман есімше формасындағы өткен шақтың айғақты райдағы баяндауларынан гөрі «салды» сөзімен аяқталуы дұрыс екенін және де сөйлемге беретін қуат-кернеуі күшті шығатынын ескерген жазушы оны өзі қадағалаған алғашқы екі басылымында түзеткен. Бұл стильдік шымырлату жазушының кейінгі басылымдарының бәрінде де бірдей шыққаны заңдылық болатын. Мұндай әбден қалыпқа түсіп, романдағы өзінің классикалық нормасына түскен сөздер мен сөйлемдер, тіпті тұтас мәтіндер жазушының барлық кітаптарында сақталған. Олар өзгермеуге тиіс. Ал қолжазбадағы кездесетін стильдік тұрғыдан ширамаған, өңдеу, жөндеу, қысқартуларға ұшырамаған сөздер, сөйлемдер, мәтіндер текстологияның қарастыратын мәселесі. Біз бұларды оқырманға бұрыннан таныс болып, қалыптасқан, жазушының өз редактурасынан, кейінгі редакциялық алқаның мақұлдауымен шыққан романының негізгі нұсқаларына енгізуге қақымыз жоқ. Жалпы, романды «түпнұсқа бойынша қалпына келтіру» де-

ген мәселеге абай болғанымыз жөн. Әсіресе, «Абай жолы» романына байланысты. Себебін айттық. Ал біз қолжазбадағы жекелеген сөздер, сөйлемдер, мәтіндердің қолжазбадағы нұсқасын мысалдармен көрсетіп, оны жоғарыдағы аталған басылымдарымен салыстыра отырып ұсынамыз. Қайталанған сөздер, сөйлемдердің, тұтастай мәтіндердің қысқарғанын, өңдеу, жөндеу жұмыстары қалай жүргенін де нақты мысалдармен көрсеттік.

Айталық, романның екінші абзацында сөйлем қолжазба бойынша «құла бестісін ағызып-ағызып та алатын» деп жазылса, басылымдарында «құла бестісін ағызып-ағызып та алады» болып жасалған жөндеулер жоғарыдағы сөзімізге дәлел. Міне, осы бір абзацтың өзінде: «Кей-кейде өзіне таныс Көкүйірім мен Буратиген, Тақырбұлақ сияқты қоныс-құдықтардың тұс-тұсына келгенде жапа жалғыз бала оқшау шығып» (ЛММА, №1-бума, 1939-1941:1) – «Кей-кейде өзіне таныс Көкүйірім мен Буратиген, Тақырбұлақ сияқты қоныс-құдықтардың тұс-тұсына келгенде бала оқшау шығып» (Әуезов, Т.IV., 1968:7) деген стильдік жағынан шираған сөйлем үлгісі көрінеді. Қолжазбадағы «жапа жалғыз» деген сөздің артық екенін одан кейінгі тұрған «бала оқшау шығып» деген сөздер анықтап тұр. Осыған байланысты автор «жапа жалғыз» деген артық анықтауышты алып тастаған. Осыны «қалпына келтіру» – біріншіден, авторлық құқыққа нұқсан, екіншіден, стильдік жағынан шираған сөйлемді қасақана бұзу, әлсірету, мағынасын солғындату, т.с.с. болып шығады. Демек, классикалық проза үшін «түпнұсқа бойынша қалпына келтіру» мәселесі өте жауапкершілікті талап етеді. Авторы бар дүниені автордың өзі болған жағдайда түзетуге болар, ал өмірден өткен соң оның қолжазбасына сүйеніп, шығармасын қалпына келтіріп, түзету – ғылыми этикаға қайшы деп санаймыз. Сондықтан, жоғарыда келтірілген екі мысалмен осы бағыттағы талдауды қысқарттық, себебі бұндай сөздер өте көп кездесті. Енді тұтас сөйлемдерден мысалдар келтіреміз.

Қолжазбада: «*«Шү» деп жөнелгенде серпіні бір түрлі қатты. Көзінен еріксіз жас парлап кетеді. Кейде көк бесті ырғи-ырғи жөнелгенде, тақымнан сытылып шығып кететін де сияқтанады»* (ЛММА, №1-бума, 1939-1941:1) деген үш сөйлем бар. Бұл жоғарыдағы екінші абзацтың жалғасы. «...құла бестісін ағызып-ағызып та алады» деп біткен сөйлемнен кейін келеді. Осы сөйлемдерді автор қысқартқан. Себебі, 1942, 1955 жылғы кітаптарында кездеспейді және кейінгі басылымдарының ешқайсысында да жоқ. Қолжазбада «көк бесті», ал романда «құла бесті». Сонымен қатар, жазушы шығармашылық шабыт үстінде түйдектеліп келіп қағазға түскен жолдарды қайта қарап, қайталанған ойларды, әсіресе мағыналық жағынан қайталанған сөйлемдерді ықшамдап, қысқартқан. Мысалы, осы үш сөйлемсіз де мәтіннің оқушыға баяндаған ойында түсініксіз ештеңе жоқ. Егер қысқартылмаса, абзацқа одан келер соншалық зиян да жоқ. Оқиғаны түсіндіре баяндаудың мұндай мысалдарының қысқартылғанын орынды деп санаймыз. «Жазушы оқиғаны көрсету керек, ал дәлелдеу шарт емес» деген шығармашылық қағида оймызға дәйек болуға тиіс.

Әуезовтің «бала шәкірт» деген төл тіркесі бар. Міне осы тіркес әртүрлі берілген. Қолжазбада: «бала шәкірт» және «шәкірт бала» деп жазылған, осы себепті кейінгі басылымдарда да біркелкі емес екені байқалды. Романның үшінші абзацы «Сорлы бала ішқұста болып...» деп басталады. Осы мәтінде «шәкірт бала» екі рет кезде-

седі. Қолжазбада «шәкірт бала» екі рет, ал 1942, 1955, 12 томдық, 20 томдықтарда «шәкірт бала» бір рет кездеседі, екіншісі қысқартылған. Бұл автордың жеке жұмысы, қайталанған сөз тіркестерін азайту мақсатында жасалған. Енді 50 томдық пен «Жазушыда» бір рет кездеседі, мұнда «Бала шәкірт» болып кездесті. Не себептен? Бұл екі басылым романның бірінші сөйлемінде «бала шәкірт» деп жазылғандықтан, бір ізге түсірген сияқты. Ал мұның қандай түзету екенін айту қиын. Автордың қолжазбасында «бала шәкірт», «шәкірт бала» деп жазылса және өзінің көзі тірісінде жарыққа шыққан 1942, 1955 жылғы басылымдарда да солай берілсе (12, 20 томдықтарды қоса айтамыз), демек кейінгі екі басылым осыны сақтауға тиіс деп есептейміз. Мұнда жазушы осынау төл тіркесін ой желісіне байланысты, мәтіндегі оқиғалар мен олардың орындарына сай әртүрлі жазып, ойнатып отырған болуы мүмкін. Басқаша айтқанда, эмоциональды-экспрессивті мәнін өткірлеу, құбылту бағытында. Жалпы, «Текстіні қаншалықты және қандай түрде редакциялау керек? Бұл да әлі ғылыми негізделмей жатыр. Сондықтан, қазақ ертегілері жинағын құрастырушылар текстіні редакциялауда өз білімі мен тәжірибесіне және баспахананың шарттарына сүйеніп жүр» (Қасқабасов, 2008:61) деген ойлар әлі де әдебиеттану ғылымында, соның ішіндегі әуезовтану саласында да шешімін таппаған өзекті мәселелердің бірі болып отырғанын осы жұмыс барысында байқадық.

Романның «Қайтқанда» тарауының «Жолдың бұл тұстары ылғи белес-белес болатын. Осы қазіргідей боп ел Шыңғысқа, жайлауға қарай көшкенде елсіз боп қалатын жер. Алыс шақырымдай ұзақ жолда бірде бір жан жоқ. Құлаққа ұрған танадай, иесіз жым-жырт, құлазыған көктеу, күзеулер болатын. Бұндай кездерде бұл өлке ұры және жалғыз жарым кісі жүретін жол емес. Арлы-берлі өткен жүргінішіні үнемі тонап, ұйпап алып жататын жол басарлары болады. Нағыз жау бекінгіш қауіпті сұм жерлер. Алыстан жолды бағып отыратын тұрғылары бар. Сол биіктерден қара жолға шейін құлдап кететін терең өзек бар. Тақ иек артпадан, өкпе тұстан жүргіншіге жауды қояма-қолтық, құшақтастыра түсіретін ұры сай, жасырын жыралары да бар» деген қолжазбадағы мәтін 1942 жылғы кітапта, 6-томдық, 12 томдық, 20 томдықта: «Жолдың бұл тұстары ылғи белес-белес болатын. Өзі қазіргідей боп жұрт Шыңғысқа, жайлауға қарай көшкенде елсіз боп қалатын жер. Алыстан жолды бағып отыратын тұрғылары бар. Тақ иек артпадан, өкпе тұстан жүргіншіге жауды қояма-қолтық, құшақтастыра түсіретін ұры сай, жасырын жыралары да бар» деп ықшамдалса, ал 50-томдық пен «Жазушыда»: «Жолдың бұл тұстары ылғи белес-белес болатын. Осы қазіргідей боп жұрт Шыңғысқа, жайлауға қарай көшкенде елсіз боп қалатын жер. Тақ иек артпадан, өкпе тұстан жүргіншіге жауды қояма-қолтық, құшақтастыра түсіретін ұры сай, жасырын жыралары да бар» деп берілген. Соңғы екі басылымда «осы» деген есімдік қолжазбада бар, ал қалғандарында «өзі» деп берілген. Егер бұларда қолжазба бойынша берілген екен десек, онда «ел» неге «жұрт» болып бұрынғы басылымдармен сәйкескен. Және де жоғарыдағы курсивпен берілген сөйлемдер бұларда жоқ. Сондықтан қолжазба бойынша «Жазушы» баспасы «қалпына келтірген» ештеңе көрініп тұрған жоқ. Келесі мысал да осы ойларымызды дәлелдейді.

Романның «Бұдан бұрынғы екі күндік жолда бұл екі үлкен кісі жылдам жүрмей, баланың әбден шыдамын әбден тауысқан-ды. Ол сондықтан бүгін ол ауылға жететін

күні үлкендерді еріксіз қатты жүргізудің айласын тапқан. Ақшоқыдан асқаннан бері сол тәсілі іске аса бастаған бала шікірт күні бойы осылай етуге байлаған.

Бала шікірт бестісін құйықтырып ұзап жөнелгенде артындағы екі үлкен кісі бірталай қауіп қылысқан. Бірақ олар қуып жетпейін десе, бала ұра-ұра жөнеледі. Жетпей баяулап қалайын десе, баланы жау тонап кетеме деп қорқысады.

Қорқар деп айтқан сөзі баланың құлағына енбеді. Қайта оны егестіріп жіберген сияқты.

Өткен күндер сияқты бүгін де жорға Жұмабайдың қатты жүрмек ойында жоқ еді. Тек ұзақ жолда бұлгектен артық жүру қандай асығыс болса да машығында жоқ болатын. Енді мына бала әбден зықысын шығарды.

Бала құла бестіні ағызып-ағызып алады да, кейбір сезікті жау көрінгіш биік белдің үстіне шығып ап айналаға бағрұр* қарап, тамашалап тұрып алады. Ол мінезінен жалғыз Жұмабай емес, жас туысқаны Байтас та шошиды. Үйткені бұның екеуі де Есембай жағынан, жау қолынан шындап қорқып, қатты сескеніп, жалтақ-жалтақ қарай келе жатқан-ды.

– Қарамызды жау көреді-ау енді... деп Байтас күйініп кеп тымағын бұлған өзіне қарай шақырды. Бала бұған қамшы ұстаған қолын бірақ сілтеді де тағы да соқтырты жөнелді.

– Жарайсың, енді шаң бората жөнелгенін қарасаңшы» деген қолжазбадағы (ЛММА, №1-бума, 1939-1941:274-276) мәтіні кейінгі жарияланымдары – 1942, 6 томдық, 12 томдық, 20 томдық, 50 томдық, «Жазушы», «Жеті жарғыда»: «Бұдан бұрынғы екі күндік жолда үлкендер жылдам жүрмей, баланың шыдамын әбден тауысқан-ды. Ол сондықтан, бүгін ауылға жететін күні үлкендерді еріксіз қатты жүргізудің айласын тапқанына дән ырза. Күні бойы осылай етуге байлаған» болып кездеседі. Бұл ықшамдалған, өңделген, қысқартылған мәтіндер автордың көзі тірісінде жарыққа шыққан 1942, 1955 жылғы кітаптарынан басталады. Ал кейінгілерге осы екі нұсқа негіз болған. Қолжазба емес. Ал жоғарыдағы курсивпен берілген алты абзац ешбір басылымында кездеспейді, енген. Міне, қолжазбада бар осындай көлемді мәтіндік қысқартулар кездесті. Жалпы оқырманға он екі томдықтан бастап түсініктерде айтылып келе жатқан, 1942 жылғы кітапта бар, бірақ кейінгі басылымдардың ешқайсысына кірмеген «Бел-белесте» тарауындағы Манас пен Қараханның әйелдерін ауыстыру эпизоды (4-5 бет) текстология ғылымы бойынша ұлттық этика аясындағы қысқартулардың үлгісі болып қалды (Әуезов, 1942:225-228). Әлбетте, әлем әдебиетінде мұнан да сорақы өмір шындықтары кездеседі. Бұлардың романға болашақта ену я енбеу мәселесін уақыт шешеді. Оған үзілді-кесілді үкім айту қиын. Егер осы текстологиялық салыстырулар кезінде анықтаған: өңделіп, жөнделіп, қысқарған сөз, сөйлем, мәтіндерді романға енгізіп, түпнұсқа (қолжазба) бойынша «қалпына келтіріп» жатса, бұдан ештеңе ұтпайтыны белгілі. Мұндай әрекет әлемдік әдебиеттің үздік үлгілерінің қатарына қосылған, кезінде жоғарғы бағасын алған, қазірде де ұлттық прозамыздың классикалық үлгісі болып саналатын романның көркемдік құндылығын төмендетпесе, көтермейтінін мойындау керек. Бұл – текстологиялық зерттеу жұмысы ретінде ғылыми маңызы болуы

* Бағрұр /п/ – көкіректене, өрлене.

мүмкін. Романдағы жоғарыда келтірілген мысалдармен қатар, әрбір сөз, үтір, нүктеге дейін текстологиялық салыстырулар жүргізу жазушы зертханасын әрі көркемдік-дүниетанымдық ізденістерінің шығармашылық жолын жалпы оқырманға жан-жақты көрсетеді. Сондықтан, осы салыстырмалы-талдау тәсілін қысқарта кеп, елу томдық толық жинақтың 22-томы (Әуезов, Т.22., 2005) «Қайтқанда» тарауындағы мына сөздерді (сөз тіркестері) 1939-1941 жылғы қолжазбадағы нұсқасымен қатар ұсынуды дұрыс деп санадық. Бұлай еткенде, жазушының осы шығармасы өңдеу, жөндеу, стильдік тұрғыдан жетілдіру жолындағы жеке еңбегіне куә боламыз. Оған қоса, жазушы зертханасы деген мәселені де бағамдауға септігі тиеді дедік. Сонымен қатар, елу томдық толық басылымға дейінгі «Абай» романына жасалған редакциялық жұмыстардың да бағыт-бағдарын айқындауға маңызы бар.

Қалың оқырманға белгілі және көпшілік оқып жүрген классикалық нұсқалар 6, 12, 20, 50 томдық деп есептеледі, сондықтан осы мәтін негіз болған 22-том (елу томдық) мен қолжазба осы тұрған ретімен беттері көрсетіліп, ғылыми қауымға ұсынылып отыр.

«Қайтқанда» (Әуезов, Т.22., 2005) – «Оқудан қайтқанда» (ЛММА, №1-бума, 1939-1941) «сол иығы» (6) – «сол жақ иығы»; «кеп қосылған» (6) – «бүйірден қосылған»; «Баланы алып» (6) – «Баланы басып алып»; «тастап көрді» (6) – «тастап еді»; «замғап барады» (7) – «зымғап барады»; «Абайға ашуланып» (8) – «Бұл жолы Абайға ашуланып»; «бірі жас бала – қызғана да» (8) – «бірі жас бала – әр қайсысы өз жөнімен қызғана да»; «Бала шәкірт» (9) – «Шәкірт бала»; «ел ішіндегі үлкендердің» (9) – «ел ішіндегі кейбір үлкендердің»; «осы жерлерге» (9) – «осы қоныстарға»; «ауылдары келіп» (9) – «ауылдары еркімен келіп»; «теңіздейі» (10) – «теңіздері»; «Емдесе қайтеді? – деді» (14) – «Емдесе қайтеді? – деп еді»; «бірдемені дәметкендей» (15) – «бірдемені дәметкендей болды»; «басында дұғалық оқып» (15) – «басында шын дұғалық оқып»; «әжесінің құлағын ашып «су-ф!» деп қойды» (15) – «ішінен сыбырлап кеп, әжесінің құлағын ашып «су-ф!» деп қойды»; «Әйтпесе, адамша» (18) – «Әйтпесе, үлкен адамша»; «Отырғандар осы күйді танып қалды. Құнанбайдың бұлай беттеп алғанда қайта оралар қайырымы жоқ, оны бәрі біледі» (22) – «Отырғандар осы күйді танып отыр. *Teris azu* Құнанбайдың бұлай беттеп алғанда қайта оралар қайырымы жоқ, оны бәрі біледі» (28); «Не де болса, енді салмағын Құнанбай өзі көтеріп алатын болады» (25) – «Не де болса, енді артқы пәлені Құнанбай өзі көтеріп алатын болады» (31); «Түбінде, дәл осы отырған кісілер осы жөнде ұстасса да қисыны бар» (25) – «Түбінде, дәл осы отырған кісілер осы ретте өкпе ұстасса да жөндері бар» (31); «Туыс жағын алғанда, Бөжей мен Сүйіндіктен гөрі Құнанбайға Байсал жақын» (26) – «Сүйтіп Бөжей мен Сүйіндіктен Құнанбайға Байсал бір табан жақын» (33); «Бірақ байқап, болжап көрсе, дар деген қырда, бұл елде әсте болмаған нәрсе» (27) – «Артынан қайта байқап көрсе дар деген қырда, бұл елде әсте болмаған нәрсе» (34); «Абай Сағитты» (28) – «Абай енді өзінен жасы кіші Сағитты» (35); «асау құнанды» (28) – «осқырып жүрген асау құнанды» (35).

Қорытынды. Қорыта келгенде, М.Әуезовтің «Абай жолы» романы кешенді текстологиялық жұмыс жүргізуді қажет етеді. Жоғарыдағы қолжазба мен жарияланымдары арасындағы текстологиялық салыстырулар жазушының көркемдік

ізденістерін бағамдатады. Сондай-ақ, тарихи уақыт пен кеңістіктің бұл романға жасаған ықпалы мен кері әсерлерін де көрсетеді. Ал жекелеген сөздер, сөйлемдер мен мәтіндердің өңделуі, қайта жазылуы, қысқаруы – романның үздіксіз редакциялық жолдардан өткендігін дәлелдейді. Автор өз уақытындағы сын мен редакторлық талап, ұсыныстарды ескерген және ұлттың рухани мұрасы болып қалған эпикалық шығармасына жауапкершілікпен қараған. Тұтастай алғанда, «Абай» тақырыбы жазушының алғашқы кезең шығармашылығынан бастау алатыны мәлім. М.Әуезовтің бұл бағыттағы ізденістерінің нақты мерзімі 30-шы жылдардағы ғылыми публицистикалық мақалаларында жатыр. (Болсынбаева А.Ж., Ханкей Е, 2020: 236) Міне, осы ғылыми-танымдық ізденістерінің үлкен нәтижесі боп ұлттық мұрамызға қосылған жазушының осы тақыраптағы көптеген мақалалары мен зерттеу еңбектері, опера-либретто, пьеса, киносценарийі жазылды. Бұлардың да қолжазбалары жазушының мұражай үйіндегі мұрағат қорында сақталған. Жазушы шығармаларының елу томдық толық жинағы кешенді ғылыми текстологиялық салыстырулармен дайындалып, жарыққа шыққан М.О.Әуезовтің бірден-бір көлемді басылымы және қазақ әдебиетінде жеке автордың мұндай сандық көрсеткішпен жарияланған еңбектері жоқ. Біз осы үлкен ұжымдық еңбекті негізге ала отырып, жазушы шығармаларының жарияланымдарына текстологиялық салыстырулар жүргізу әрі бұл бағыттағы зерттеулерді жалғастыра түсу керек екенін бағамдадық.

Мақала OR11465467 «Әдебиеттану және өнертану саласындағы қоғамдық сананы жаңғырту жағдайында жаңа гуманитарлық білімді қалыптастыру және инновациялық зерттеулер жүргізу: әлемдік тәжірибе және отандық практика» жобасы аясында дайындалды.

Ханкей Е.

Институт литературы и искусства им. М. О. Ауэзова,

Алматы, Казахстан.

E-mail: yermek.khankey@mail.ru

ORCID: 0000-0002-8879-8461

Текстология главы «Возвращение» романа-эпоса «Абай жолы». (по рукописи и публикациям)

Аннотация. В современной казахской литературе проведены всесторонние исследования творчества М. Ауэзова. Литературоведение до сих пор изучает наследие писателя в разных направлениях. Текстологические сопоставления его литературного наследия проводились комплексно. В частности, в пятидесяти томах полного собрания сочинений М. Ауэзова особое внимание уделялось этому вопросу. Текстологические сравнения были широко освещены и проведены комплексно. Однако в области ауэзоведения до сих пор имеются работы, требующие проведения сравнений в этом направлении. Один из них – текстология романа-эпопеи «Путь Абая». Сохранилась рукопись первой, второй книги этого объемного романа. Проведение всестороннего сравнения этого оригинала с последующими основными изданиями «Пути Абая» – одна из актуальных проблем современности. В этой статье были проведены текстологические сравнения между рукописью и восемью различными изданиями романа «Абай», опубликованными в разные годы. Сжатые, отредактированные, сокращенные тексты, встречающиеся в романе, сравниваются с шеститомными, двенадцатитомными, двадцатитомными книгами автора 1942, 1955 годов, изданными в каждом году издательствами «Писатель» и «Семь уставов». Данное текстологическое исследование приводит к тому, что в статье 22 тома Полного пятидесятитомного сборника отдельные слова и словосочетания в главе «Возвращение» сравниваются с рукописным вариантом 1939-1941 годов. Выясняется, какие ремонты производил писатель в этом произведении. Они отображаются на конкретных текстовых примерах.

Ключевые слова: рукопись, оригинал, роман, текст, текстология, теория, литературоведение.

Khankey Y.

M. O. Auezov Institute of Literature and Art,

Almaty, Kazakhstan.

E-mail: yermek.khankey@mail.ru

ORCID: 0000-0002-8879-8461

**Textology of the chapter "Return" of the epic novel "Abai Joli".
(according to my manuscript and publication)**

Annotation. Comprehensive studies of M. Auezov creativity have been conducted in modern Kazakh literature. Literary studies still studies the writer's legacy in different directions. Textual comparisons of his literary heritage were carried out comprehensively. In particular, in fifty volumes of the complete works of M. Auezov, special attention was paid to this issue. Textual comparisons were widely covered and carried out comprehensively. However, there are still works in the field of Auezov studies that require comparisons in this direction. One of them is the textology of the epos novel «The Way of Abai». The manuscript of the first, second book of this voluminous novel has been preserved. Conducting a comprehensive comparison of this original with the subsequent main editions of «The Way of Abai» is one of the urgent problems of our time. In this article, textual comparisons were made between the manuscript and eight different editions of the novel «Abai» published in different years. The compressed, edited, abbreviated texts found in the novel are compared with the six-volume, twelve-volume, twenty-volume books of the author of 1942, 1955, published in each year by the publishing houses «Writer» and «Seven charters». This textual research leads to the fact that in the article 22 of the volume of the Complete fifty-volume collection, individual words and phrases in the chapter «Return» are compared with the handwritten version of 1939-1941. It turns out what repairs were made by the writer in this work. They are displayed on specific text examples.

Keywords: manuscript, original, novel, text, textology, theory, literary criticism.

Информация об авторе:

Ханкей Е., ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О.Ауэзова, кандидат филологических наук. E-mail: yermek.khankey@mail.ru, ORCID: 0000-0002-8879-8461

Әдебиеттер:

Әдебиеттану. Терминдер сөздігі. – Алматы: Ана тілі, 1998. – 384 бет. ISBN 5-630-00567-7 (қаз.).

Әуезов М. Абай жолы: Роман-эпопея. Бірінші кітап. – Алматы: Жазушы, 2007. – Т.1. – 368 бет. ISBN 9965-666-59-8 (қаз.).

Әуезов М. Жиырма томдық шығармалар жинағы. – Алматы: Жазушы, 1979. – Т.3. – 424 бет. (қаз.).

Әуезов М. Шығармаларының елу томдық толық жинағы. – Алматы: Жібек жолы, 2005. – Т.22. – 424 бет. ISBN 9965-759-22-7 (қаз.).

Әуезов Мұхтар. Абай жолы. Роман-эпопея. – Алматы: Жазушы, 1989. – Т.1. – 608 бет. ISBN 5-605-00300-3 (қаз.).

Әуезов Мұхтар. Абай жолы: Роман-эпопея. – Алматы: Жеті жарғы, 1997. – Т.1. – 352 бет. ISBN 5-7667-4074-3 (қаз.).

Әуезов Мұхтар. Шығармалары. Он екі томдық. – Алматы: Жазушы, 1968. – Т.IV. – 400 бет. (қаз.).

Болсынбаева А.Ж., Ханкей Е. Қазақ баспасөзі және М.О.Әуезовтің 1930-шы жылдардағы мақалалары. «Қазақстанның ғылымы мен өмірі» халықаралық ғылыми журналы – 2020. – №12/3. – 233-237 бет. ISSN 2073-333X (қаз.).

Лихачев Д.С. Текстология. – Ленинград: Наука, 1983. – 640 с. (орыс).

ЛММА. Кпр-1, №1 папка. «Абай». Роман. Араб әрпінде жазылған автограф-қолжазба, 1939-1941. – 231 бет. (қаз.).

Мұхтар Әуезов. Абай (тарихи роман). – Алматы: Қазақстан Біріккен Мемлекеттік Баспасы, 1942. – 397 бет. (қаз.).

Мұхтар Әуезов. Таңдамалы шығармалар. Алты томдық. Абай. Бірінші кітап. – Алматы: Қазақтың Мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1955. – Т.1. – 397 бет. (қаз.).

Қасқабасов С. Елзерде. – Алматы: Жібек жолы, 2008. – 504 бет. ISBN 9965-759-82-0 (қаз.).

Литература:

- Литературоведение. Словарь терминов. – Алматы: Ана тілі, 1998. – 384 с. ISBN 5-630-00567-7 (каз.).
- Ауэзов М. Путь Абая: Роман-эпопея. Первая книга. – Алматы: Жазушы, 2007. – Т. 1. – 368 с. ISBN 9965-666-59-8 (каз.).
- Ауэзов М. Собрание сочинений в двадцати томах. – Алматы: Жазушы, 1979. – Т. 3. – 424 с. (каз.).
- Ауэзов М. Полное собрание сочинений в пятидесяти томах. – Алматы: Жібек жолы, 2005. – Т. 22. – 424 с. ISBN 9965-759-22-7 (каз.).
- Ауэзов Мухтар. Путь Абая. Роман-эпопея. – Алматы: Жазушы, 1989. – Т. 1. – 608 с. ISBN 5-605-00300-3 (каз.).
- Ауэзов Мухтар. Путь Абая: Роман-эпопея. – Алматы: Жеті жарғы, 1997. – Т. 1. – 352 с. ISBN 5-7667-4074-3 (каз.).
- Ауэзов Мухтар. Произведения. В двенадцати томах. – Алматы: Жазушы, 1968. – Т. IV. – 400 с. (каз.).
- Болсынбаева А. Ж., Ханкей Е. Казахская пресса и статьи М. О. Ауэзова 1930-х годов. Международный научный журнал «Наука и жизнь Казахстана» – 2020. – №12/3. –233-237 с. ISSN 2073-333x (каз.).
- Лихачев Д. С. Текстология. – Ленинград: Наука, 1983. – 640 с. (рус.).
- ЛММА. Кпр-1, папка №1. «Абай». Роман. Автограф-рукопись написанная на арабской букве, 1939-1941. – 231 с. (каз.).
- Мухтар Ауэзов. Абай (исторический роман). – Алматы: Қазақстан Біріккен Мемлекеттік Баспасы, 1942. – 397 с. (каз.).
- Мухтар Ауэзов. Избранные произведения. В шести томах. Абай. Первая книга. – Алматы: Қазақтың Мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1955. – Т. 1. – с. 397. (рус.).
- Каскабасов С. В Народная память. – Алматы: Жібек жолы, 2008. – 504 с. ISBN 9965-759-82-0 (каз.).

References:

- Literaturovedenie. Slovar' terminov [Literary studies. Dictionary of Terms]. (1998). Almaty: Ana tili. – 384 p. ISBN 5-630-00567-7 (in kaz.).
- Auevov M. (2007) Put' Abaia: Roman-epopeia [The Path of Abai: An Epic Novel]. (V.1). Pervaia kniga. Almaty: Zhazushy. – 368 p. ISBN 9965-666-59-8 (in kaz.).
- Auevov M. (1979) Sbranie sochinenii v dvadcati tomah [Collected works in twenty volumes]. (V.3). Almaty: Zhazushy. – 424 p. (in kaz.).
- Auevov M. (2005) Polnoe sbranie sochinenii v piatidesiati tomah [Complete works in fifty-year volumes]. (V.22). Almaty: Zhibek zholy. – 424 p. ISBN 9965-759-22-7 (in kaz.).
- Auevov Muhtar. (1989) Put' Abaia. Roman-epopeia [Put'abaya. Epic novel]. (V.1). Almaty: Zhazushy. – 608 p. ISBN 5-605-00300-3 (in kaz.).
- Auevov Muhtar. (1997) Put' Abaia: Roman-epopeia [Put'abaya: An Epic Novel]. (V.1). Almaty: Zhety zhargy. –352 p. ISBN 5-7667-4074-3 (in kaz.).
- Auevov Muhtar. (1968) Proizvedenia. V dvenadcati tomah [Works. In twelve volumes]. (V.IV). Almaty: Zhazushy. – 400 p. (in kaz.).
- Bolsynbaeva A. Zh., Hankey E. (2020) Kazahskaia pressa i stat'i M. O. Auevova 1930-h godov [Kazakh press and statistics M. O. Auevov of the 1930 s]. Mezhdunarodnyi nauchnyi zhurnal «Nauka i zhizn' Kazahstana». – №12/3. –233-237 p. ISSN 2073-333h (in kaz.).
- Lihachev D. S. (1983) Tekstologia [Textology]. Leningrad: Nauka. – 640 p. (in rus.).
- LMMA. Kpr-1, papka №1. (1939-1941) «Abai». Roman [LMMA. Kpr-1, folder №1. (1939-1941) «Abai». Roman]. Avtograf-rukopis' napisannaia na arabskoi bukve. – 231 p. (in kaz.).
- Muhtar Auevov. (1942) Abai (istoricheskii roman) [Abai (historical novel)]. Almaty: Kazakstan Birikken Memlekettik Baspasy. – 397 p. (in kaz.).
- Muhtar Auevov. (1955) Izbrannye proizvedeniia. V shesti tomah. Abai [Selected works. In six hundred volumes. Abai]. (V.I). Pervaa kniga. – Almaty: Kazaktyн Memlekettik көркем әдебиет баспасы. – 397 p. (in rus.).
- Kaskabasov S. (2008) V Narodnaia pamiat' [In People's memory] Almaty: Zhibek zholy. – 504 p. ISBN 9965-759-82-0 (in kaz.).

Журнал 24.03.2005 жылы
Қазақстан Республикасының Мәдениет, ақпарат және спорт министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитетінде тіркелген.
Бұқаралық ақпарат құралын есепке қою туралы куәлік N 5844-Ж.

Журнал зарегистрирован 24.03.2005 года
в Комитете информации и архива Министерства культуры,
информации и спорта Республики Казахстан.
Свидетельство №5844-Ж по регистрации средства массовой информации

The journal was registered on March 24, 2005
in the Information and Archives Committee of the Ministry of Culture,
Information and Sports of the Republic of Kazakhstan.
Certificate No. 5844-Ж for registration of mass media

Дизайн және беттеу: **Ж. Рахметова**

Басуға 23.06.2022 ж. қол қойылды.
Көлемі 70x100¹/₆. Офсеттік басылым.
19,81 баспа табақ. Таралымы 500 дана.